

PROF. DR ALEKSANDER GARDAWSKI

W dniu 4 kwietnia 1974 roku zmarł nagle w Lublinie dr Aleksander Gardawski, profesor zwyczajny nauk humanistycznych i kierownik Zakładu Historii Starożytnej i Archeologii Instytutu Historii Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, wybitny znawca i badacz zabytków kultury materialnej wczesnej epoki brązu, zwłaszcza kultury trzcinieckiej, mający także znaczne osiągnięcia w badaniach nad dziejami Słowian, zwłaszcza nad wczesnosłowiańskimi i staropolskimi wyrobami garncarskimi.

Urodził się 5 marca 1917 roku we wsi Dobra (pow. Olkusz), w rodzinie robotniczej, jako syn Władysława Nachtmana i Heleny z domu Rajchel. Dzieciństwo spędził we wsi rodzinnej. Do szkoły uczęszczał w Bładowie. Złożył maturę gimnazjalną w Zawierciu (w 1935 r.), gdzie ojciec jego był rysownikiem w zakładach tekstylnych, a następnie od 1934 r. kierownikiem technicznym przedsiębiorstwa „Walcoryt”. W okresie nauki w gimnazjum opanował biegle łacinę i język niemiecki. Dzięki staraniom ojca, który od wczesnych lat wywierał wpływ na kształtowanie jego zainteresowań, przyswoił sobie wiedzę z zakresu techniki rysunku. Wtedy też zrodziły się głębsze zainteresowania literaturą, historią, sztuką, nauką. W 1935 r., stosując się do zaleceń rodziny, rozpoczyna studia z dziedziny teologii w Wyższym Seminarium Duchownym w Łodzi. W pięć lat później, po zamknięciu tej uczelni przez okupanta (luty 1940 r.), wymyka się z Łodzi i przedostaje przez granicę do tzw. Generalnego Gubernatorstwa. Przez następne pięć lat przebywa w różnych miejscowościach na terenie tzw. dystryktu Kraków i Radom. Wiele czasu poświęca wówczas pracy w ruchu oporu.

Po wyzwoleniu powraca do Łodzi i instaluje się zrazu w Wojewódzkim Urzędzie Informacji i Propagandy. Zainteresowania archeologią zdecydowały jednak o dalszej linii jego postępowania. 20 kwietnia 1945 r. zwalnia się z pracy w Urzędzie Informacji i Propagandy, ponieważ zajęcia urzędnicze pozostawiały mu zbyt mało czasu na naukę. W początkach kwietnia 1945 r. rozpoczyna bowiem studia uniwersyteckie w Łodzi w zakresie prahistorii. W 1948 r. uzyskuje dyplom Uniwersytetu Łódzkiego i stopień magistra filozofii w zakresie prahistorii polskiej za pracę „Niekłóre zagadnienia kultury trzcinieckiej w świetle wykopalisk w miejscowości Łubna, pow. Sieradz”. Podczas studiów poświęca sporo czasu na pracę w Kole Miłośników Prehistorii Studentów Uniwersytetu Łódzkiego, czy to jako jego prezes (od połowy grudnia 1945 r.), czy też jako organizator i uczestnik prowadzonych przez Koło zebrań naukowych, wycieczek i badań terenowych. Działalności Koła poświęcony jest pierwszy artykuł pióra Aleksandra Gardawskiego, który ukazuje się w „Z otchłani wieków” w październiku 1946 r. (we wrześniu 1946 r. Aleksander Nachtman zmienił nazwisko rodowe na nazwisko Gardawski).

Praca w studenckim Kole nie wypełnia całkowicie jego aktywnego życia w okresie studiów. Jest członkiem politycznego ugrupowania Polskie Stronnictwo

Ludowe — Lewica, nade wszystko jednak interesuje się prahistorią. Od 1 stycznia 1946 r. przyjmuje miejsce praktykanta, a od 1 czerwca 1947 r. — asystenta w Miejskim Muzeum Prehistorycznym w Łodzi. Praktyka w różnych działach tego Muzeum daje mu możliwość gruntownego zapoznania się z całokształtem pracy w muzeach prahistorycznych (archeologicznych). W tym czasie obejmuje też funkcje młodszego asystenta w Zakładzie Prehistorii Uniwersytetu Łódzkiego. W obu tych instytucjach pracuje aż do wyjazdu z Łodzi w listopadzie 1949 r. W okresie między kwietniem 1945 r. a listopadem 1949 r. uczestniczy również w badaniach terenowych Zakładu Prehistorii Uniwersytetu Łódzkiego i Miejskiego Muzeum Prehistorycznego w Łodzi. Pod kierownictwem prof. dra Konrada Jażdżewskiego, dyrektora Miejskiego Muzeum Prehistorycznego w Łodzi i zarazem kierownika Zakładu Prehistorii Uniwersytetu Łódzkiego, pracuje kolejno w ekspedycji wykopaliskowej w Łubnej, pow. Sieradz, w Lutomiersku i Konstantynowie, pow. Łask, w Krokorczykach i Gledzianówku, pow. Łęczycza, w Białej, pow. Brzeziny, w Gdańsku oraz w Tumie koło Łęczycy i w samej Łęczycy. W 1949 r. organizuje i samodzielnie kieruje ekspedycją wykopaliskową w Bechcicach, pow. Łask.

1 listopada 1949 r. żegna łódzki ośrodek archeologiczny i wraz z rodziną: żoną i dwójkiem dzieci, wyjeżdża do Warszawy, gdzie w Państwowym Muzeum Archeologicznym obejmuje funkcje adiunkta, a później — kustosa Działu Epoki Brązu i kieruje jego pracami do końca 1958 r. Z okresem rozpoczęcia pracy w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie wiąże się paromiesięczny kontakt z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Łodzi, gdzie od 15 XI 1949 r. do 1 II 1950 r. prowadzi zlecone wykłady o kulturze i dziejach Słowian. Jako adiunkt rozpoczął pisanie pracy kandydackiej „Plemiona kultury trzcinieckiej w Polsce”, za którą w 1957 r. uzyskał w Instytucie Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk stopień kandydata nauk historycznych. Była to pierwsza kandydatura z zakresu prahistorii przyznana w Instytucie Historii Kultury Materialnej i pierwsza w ogóle w dziejach prahistorii i archeologii polskiej. W rok później Centralna Komisja Kwalifikacyjna przyznała mu tytuł docenta. Jako docent podejmuje dodatkowo pracę w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie. W latach 1950-1958 prowadzi również intensywną działalność badawczą w terenie. W tym czasie wielokrotnie wyrusza na poszukiwania terenowe i ekspedycje wykopaliskowe do Wielunia, Sandomierza, Wrocierzyża, w okolice Działoszyc, w okolice Kalisza, do Borowca w pow. Opoczno, do Ostrowi koło Warszawy, do Karczewia w pow. Warszawa, a także do Kamienia Pomorskiego, do Biskupina, do Chodlika i Trzcina w pow. Opole Lubelskie, do Mierzanowic w pow. Opatów i innych jeszcze miejscowości. Owocem tej działalności było pomnożenie zbiorów, a zarazem dobrze prowadzona dokumentacja naukowa. Wyniki tych badań ogłaszane były drukiem w licznych pracach, tak większych artykułach, jak drobnych notatkach, zamieszczanych w wydawnictwach Państwowego Muzeum Archeologicznego, Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN, Polskiego Towarzystwa Archeologicznego, a także w prasie codziennej. Nie są to jeszcze wszystkie dziedziny jego działalności. Wystarczy wspomnieć urządzenie kilku wystaw czasowych (m. in. także i wystawy w szkole partyjnej KC PZPR) oraz wystawy objazdowej do Radomia. Na zebraniach szkoleniowych i naukowych, urządzanych przez Państwowe Muzeum Archeologiczne, wygłosił do 1958 r. łącznie około osiemdziesiąt odczytów. Prowadzi również wykłady z zakresu prahistorii dla pracowników technicznych i sił laboranckich Państwowego Muzeum Archeologicznego. Poświęca sporo pracy w Związku Zawodowym Pracowników Samorządowych i Związku Zawodowym Pracowników

Państwowych. Od 1961 r. jest członkiem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Za działalność w tym okresie odznaczony zostaje Srebrnym Krzyżem Zasługi.

W połowie grudnia 1958 r. decyduje się na przyjęcie pracy w Zakładzie Archeologii Polski i Powszechnej na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Wkrótce później (1 | 1959 r.) opuszcza Warszawę i przenosi się na stałe do Lublina. W Lublinie, w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej obejmuje funkcje kierownika Zakładu Archeologii Polski i Powszechnej na Wydziale Humanistycznym, a po reorganizacji struktury uczelni w 1970 r. — kierownika Zakładu Historii Starożytnej i Archeologii Instytutu Historycznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Obok powierzonego sobie zakładu w uniwersytecie w Lublinie kieruje do 1965 r. także Pracownią Archeologiczną Zakładu Neolitu i Początków Epoki Brązu w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN. W 1967 r. otrzymuje tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk humanistycznych, a po upływie sześciu lat, w 1973 r. zostaje profesorem zwyczajnym. Objawwszy zakład uniwersytecki w Lublinie rozwinął od początku bardzo energiczną działalność dydaktyczną. Jego wieloletnie wysiłki jako wykładowcy umożliwiły wielu rozpoczęcie wielkiej przygody poszukiwań i odkryć w świecie kultury. Dwadzieścia jeden osób uzyskało u niego dyplomy uniwersyteckie i stopnie magisterskie z archeologii, a cztery osoby zdobyły doktoraty, nie licząc historyków i etnografów, którzy archeologię studiowali lub studiują jeszcze w Lublinie jako przedmiot poboczny. Jego wychowankowie dali się poznać jako dobrzy muzeolodzy, pracownicy uniwersyteccy i konserwatorzy nie tylko na terenie Lubelskiego, ale i poza nim, swoją działalnością piśmienniczą i terenową, a także swym czynnym udziałem w ogólnokrajowych konferencjach naukowych. Obok działalności dydaktycznej prowadzi też badania terenowe. Na pierwszym miejscu wymienić należy wieloletnie owocne wykopaliska w Chodliku, które ujawniły obraz topografii jednego z największych zespołów osadniczych w Lubelskiem we wczesnym średniowieczu. Podejmuje również, nadając nowe formy organizacyjne zapoczątkowanym już dawniej i realizowanym w oparciu o różne instytucje, badania terenowe w Lublinie, które przyniosły sporo nowych materiałów źródłowych i obserwacji pozwalających na zupełnie nowe spojrzenie na dzieje tego czołowego miasta ziemi lubelskiej we wczesnym średniowieczu. Prowadzi w tym czasie także akcję organizacyjną, dzięki której sfinalizowane zostały jugosłowiańsko-polskie badania terenowe w Macedonii; w badaniach tych ze względu na zły stan zdrowia sam nie brał udziału.

W 1962 r. organizuje w Lublinie ogólnopolską konferencję na temat badań nad osadnictwem czasów starożytnych i wieków średnich na obszarze Polski południowej oraz ziem położonych na południe od Karpat, wygłasza też wprowadzający referat, w którym kreśli próbę nowego ujęcia historii osadnictwa w regionach południowych Polski i na terenach zakarpacko-naddunajskich we wczesnym średniowieczu. W 1966 r. wraz z Zarządem Głównym Polskiego Towarzystwa Archeologicznego organizuje naukowopopularną konferencję na temat dawnej przeszłości słowiańskiej i wczesnopolskiej kultury Lubelskiego. W 1969 r. wraz z Komisją Archeologiczną Komitetu Nauk Historycznych PAN organizuje konferencję na temat wyników badań archeologicznych w Polsce południowo-wschodniej w 25-lecie PRL.

Brał również najżywszy udział w pracach Rady Naukowej Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN, Sekcji Archeologicznej Komitetu Nauk Historycznych PAN, Komisji Etnogenezy Słowian Komitetu Słowianoznawstwa PAN, Rady Naukowej Międzynarodowej Unii Archeologii Słowiańskiej, Rady Naukowej Muzeum Archeologicznego w Krakowie i Muzeum Okręgowego w Lublinie, Państwowego

Przedsiębiorstwa Pracownie Konserwacji Zabytków oraz Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego, czy to w charakterze członka Zarządu Głównego, czy też (od 1960 r.) prezesa Lubelskiego Oddziału, czy też w latach ostatnich (od 1968 r.) jako redaktor Biblioteki Archeologicznej Polskiego Towarzystwa Archeologicznego.

Był chyba jednym z nielicznych archeologów, którzy uczestniczyli czynnie we wszystkich Sesjach Archeologicznych Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN (od Pierwszej Sesji w Warszawie w 1955 r.). Brał również czynny udział w I Międzynarodowym Kongresie Archeologii Słowiańskiej w Warszawie w 1965 r., w Międzynarodowym Sympozjum poświęconym zagadnieniu kultury łużyckiej w Dreźnie w 1968 r., w II Międzynarodowym Kongresie Archeologii Słowiańskiej w Berlinie w 1970 r. oraz w VIII Międzynarodowym Kongresie Nauk Pra- i Protohistorycznych w Belgradzie w 1971 r.

Mimo niezwykle intensywnej działalności pedagogicznej, terenowo-badawczej i organizacyjnej znajdował czas na pracę pisarską i naukową. W okresie Lubelskim zwracał uwagę coraz wyłącziej na dzieje słowiańskie. Historia kultury Słowian w początkach średniowiecza, zwłaszcza wczesnopolskich plemion nad górną i środkową Wisłą, to główna domena jego zainteresowań i studiów w ostatnich piętnastu latach życia. Główna, jednak nie jedyna. Do końca życia bowiem nie poniechał studiów z dziedziny swoich zainteresowań historią techniki garncarskiej w Polsce XIV-XVI w., zapoczątkowanych w okresie Warszawskim, czy też historią kultury materialnej Polski w epoce brązu i etnogenezą Słowian, zapoczątkowanych jeszcze w okresie Łódzkim. Najpoważniejszą imprezą w tym zakresie było w 1969 r. podjęte przez niego dzieło, w którego tytułach widnieją słowa: „starsza epoka brązu na ziemiach Polski”, „kultura łużycka na ziemiach Polski” i „etnogeneza Słowian”, pisane specjalnie dla opracowywanego zbiorowo w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN oryginalnego polskiego podręcznika archeologii i prehistorii. Nie dane mu było niestety skończyć tej pracy. Nie tylko zresztą ta praca pozostała nieskończona. Nie zdążył zrealizować części drugiej książki „Chodlik. Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy”, której pierwsza część ukazała się w 1970 r. Nie ujrzała światła dziennego i pozostaje w rękopisach wielka ilość materiałów, zebranych przez niego w trakcie badań prowadzonych w terenie oraz podczas poszukiwań w różnych muzeach i bibliotekach w Polsce, Związku Radzieckim, Czechosłowacji, Rumunii, Jugosławii, Bułgarii, Niemieckiej Republice Demokratycznej i na Węgrzech.

Za działalność w okresie Lubelskim otrzymał nagrodę Ministra Szkolnictwa Wyższego i dwukrotnie nagrodę Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie. W tym czasie został wyróżniony odznaką Tysiąclecia Państwa Polskiego i medalem Zasłużonego dla Archeologii Polskiej.

Ci, którzy go bliżej znali i współpracowali z nim, wiedzą, jak szeroką miał skalę zainteresowań i nie zapomną, ile się od niego nauczyli.

BIBLIOGRAFIA PRAC PROFESORA DRA ALEKSANDRA GARDAWSKIEGO
ZA LATA 1946-1973*

1946

1. Sprawozdanie z dotychczasowej działalności Koła Miłośników Prehistorii Studentów Uniwersytetu Łódzkiego, „Z otchłani wieków”, R. 15, s. 69-70.

1948

2. Sprawozdanie z terenowej działalności Miejskiego Muzeum Prehistorycznego w Łodzi w r. 1947, „Z otchłani wieków”, R. 17, s. 102-107, ryc. 7.

1949

3. Rec.: Martin Jahn, Allgemeine Vorgeschichte, cz. I. Berlin—Leipzig 1948, „Sprawozdania Państwowego Muzeum Archeologicznego”, t. 2, s. 177-178.

4. Rec.: Bedřich Svoboda, Čechy a římské Imperium, Praha 1948, „Sprawozdania Państwowego Muzeum Archeologicznego”, t. 2, s. 170-177.

1950

5. Wczesnohistoryczna osada z okresu piastowskiego we Wrocieryżu, pow. Jędrzejów, „Sprawozdania Państwowego Muzeum Archeologicznego”, t. 3, s. 163-174, ryc. 12.

1951

6. Nóż kultury wenedzkiej z cmentarzyska w miejscowości Głędzianówek, pow. Łęczyca, i z Biskupina, „Sprawozdania Państwowego Muzeum Archeologicznego”, t. 4, s. 127-138, 15 ryc.

1952

7. Niektóre zagadnienia kultury trzcinieckiej w świetle wykopalisk w Łubnej w Sieradzkim, „Sprawozdania z czynności i posiedzeń za rok 1949, Łódzkie Towarzystwo Naukowe”, R. 4, nr 2, s. 49-52.

8. Niektóre zagadnienia kultury trzcinieckiej w świetle wykopalisk w miejscowości Łubna, pow. Sieradz, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 18, s. 1-84, 49 ryc., 6 tabl.

1953

9. Dwa skarby brązowe, „Sprawozdania Państwowego Muzeum Archeologicznego”, t. 5, s. 1-10, ryc.

10. Wystawa Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, „Sprawozdania Państwowego Muzeum Archeologicznego”, t. 5, s. 79-86, 5 ryc.

1954

11. Cmentarzysko kultury łużyckiej w miejscowości Wrociszew, pow. Grójec, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 20, s. 302, 4 ryc.

* Pełnej bibliografii prac prof. Gardawskiego nie ma. Zestawienie ważniejszych prac za lata 1959-1971 daje S. Fedorko w tomie *Bibliografia publikacji naukowych pracowników Wydziału Humanistycznego 1952-1971*, Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej, Lublin 1972, s. 32-35, poz. 12-53.

12. Rec.: Karel Tihelka, Moravská únětická pohřebiště, „Památky archeologicke”, R 44: 1953, „Archeologia”, t. 6, s. 207-209.

13. Wyniki prac wykopaliskowych przeprowadzonych w 1952 roku w miejscowości Trzciniec, pow. Puławy, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 20, s. 369-396, 13 ryc., 22 tabl.

14. Wyniki wstępnych badań na grodzisku wczesnośredniowiecznym we wsi Chodlik, pow. Puławy, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 20, s. 86-89, 6 ryc.

1955

15. Późnośredniowieczne naczynia kuchenne i stołowe, [w:] Szkice Staromiejskie, Warszawa 1955, s. 123-139, 72 tabl. (współ z Jerzym Kruppe).

16. Z badań powierzchniowych na terenie miasta Sandomierza, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 22, s. 92-96, 7 ryc.

1956

17. Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Gnieszowicach, pow. Sandomierz, „Materiały Wczesnośredniowieczne”, t. 4, s. 163-170, 5 ryc., 3 tabl. (współ z Brunonem Miskiewiczem).

18. Rec.: Zdzisław Rajewski, Biskupin sprzed 25 wieków, Warszawa 1952, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 23, s. 284-285.

19. Wyniki badań powierzchniowych osadnictwa nad górną Prosną na północ od Kalisza, „Materiały Starożytne”, t. 1, s. 147-160, 7 ryc., 3 tabl.

20. Wyniki badań w 1954 r. nad osadnictwem kultury iewieńskiej w Biskupinie, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 2, s. 34-38, 3 ryc.

21. Zagadnienie metalurgii kultury trzcinieckiej w świetle „skarbów” brązowych z Dratowa, pow. Puławy, i Rawy Mazowieckiej, „Materiały Starożytne”, t. 1, s. 59-103, 27 ryc., 27 tabl. (współ z Kornelem Wesołowskim).

22. Znaleziiska archeologiczne w Hrubieszowie i okolicy, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 23, s. 104-111, 2 ryc., 3 tabl. (współ ze Zdzisławem Rajewskim).

1957

23. Archeologia i pradzieje Polski, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1957, ss. 227, 1 nlb, z wieloma ryc. w tekście (we współautorstwie z Jerzym Gąssowskim i Zdzisławem Rajewskim). Dodruk: 1958.

Rec.: Bukowski Z., „Z otchłani wieków”, R. 24: 1958, s. 342-343.

24. Kraal z wczesnej epoki brązu w Biskupinie, pow. Żnin, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 24, s. 189-208, 12 ryc., 6 tabl. (współ z Janem Dąbrowskim, Różą Mikłaszewską, Jackiem Miśkiewiczem).

1958

25. Rec.: Marija Gimbutas, The Earliest Culture History of the Northern Part of the European USSR; A Review Article, odtitka z „Proceedings of the Prehistoric Society for 1953”, cz. I, „Rocznik Olsztyński”, t. 1, s. 266-269.

26. Rec.: Marija Gimbutas, On the origin of North Indo-Europeans, odtitka z „American Anthropologist”, vol. 54, nr 4, October-December, „Rocznik Olsztyński”, t. 1, s. 265-266.

27. Najciekawsze badania archeologiczne ostatnich lat, „Nowa Szkoła”, nr 7-8, s. 52-57, ryc.

28. Rec.: Karl-Heinz Otto, Die Sozial-ökonomischen Verhältnisse bei den Stäm-

men der Leubinger Kultur im Mitteldeutschland, „Ethnographisch-Archäologische Forschungen”, t. 3: 1955, „Archeologia Polski”, t. 2, s. 122-124.

29. Rec.: Zdzisław Rajewski, Biskupin — wykopaliska, Osiedle obronne sprzed 2500 lat. Wyd. „Sport i Turystyka”, Warszawa 1957, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 25, s. 393.

30. Sprawozdanie z badań podjętych w 1957 roku w miejsc. Mierzanowice, pow. Opatów, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 25, s. 322-338, 13 ryc., 3 tabl. (współ z Jackiem Miśkiewiczem).

31. Zagadnienie kultury „ceramiki grzebykowej” w Polsce, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 25, s. 287-313, 3 ryc., 9 tabl.

1959

32. Lubelski ośrodek archeologiczny prowadzi prace badawcze. Wykopaliska zdradzają tajemnice przeszłości Lubelszczyzny, „Kurier Lubelski” (Lublin), nr 329, s. 3.

33. Lubelski ośrodek archeologiczny prowadzi prace badawcze. Wykopaliska zdradzają tajemnice przeszłości Lubelszczyzny, „Kurier Polski”. Niedzielną kolumna popularno-naukowa: „Nauka i Technika” (Warszawa), nr 239, s. 3.

34. Pierwsi Słowianie na ziemiach dzisiejszej Lubelszczyzny, „Z otchłani wieków”, R. 25, s. 178-184, 3 ryc.

35. Plemiona kultury trzcinieckiej w Polsce, „Materiały Starożytne”, t. 5, s. 7-189, 86 tabl.

Rec.: Kostrzewski J., „Archeologia Polski”, t. 6: 1961, s. 127-134.

36. Sprawozdanie z prac wykopaliskowych w Chodliku, stan 1A, pow. Opole Lubelskie, „Sprawozdania Lubelskiego Ośrodka Archeologicznego”, R. 1, s. 1-8 (powielane).

1960

37. Rec.: H. Moora, Zur ethnischen Geschichte der ostseefinnischen Stämme. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja, t. 59, z. 3, Helsinki 1958, „Rocznik Olsztyński”, R. 3, s. 265-271.

38. Pradzieje Państwa Polskiego, I Seria przeźroczy poświęcona 1000-leciu Państwa Polskiego, Państwowe Zakłady Fotoprzeźroczy, Warszawa, ss. 20.

39. Pradzieje Słowian, I Seria przeźroczy poświęcona 1000-leciu Państwa Polskiego, Państwowe Zakłady Fotoprzeźroczy, Warszawa, ss. 16.

40. Sprawozdanie z wykopalisk 1960 r. w Chodliku, pow. Opole Lubelskie, „Sprawozdania Lubelskiego Ośrodka Archeologicznego”, R. 2, s. 1-3 (powielane).

1961

41. Polska starożytna i wczesnośredniowieczna, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa, ss. 249 + 1 nlb, z licznymi ryc. w tekście; tabl. kolorowych 8, map 4 (współ z Jerzym Gąssowskim).

42. Sprawozdanie z prac badawczych 1961 roku w Chodliku, pow. Opole Lubelskie, „Sprawozdania Lubelskiego Ośrodka Archeologicznego”, R. 3, s. 1-2 (powielane).

43. W sprawie pracy „Plemiona kultury trzcinieckiej w Polsce”. Odpowiedź na recenzję prof. dr. Józefa Kostrzewskiego, „Archeologia Polski”, t. 6, s. 135-142.

1962

44. Polska południowa i kraje na południe od Karpat w 2 połowie I tysiąclecia n.e., Lublin, ss. 33 (powielane).

1963

45. Archeologia Europy, Wielka Encyklopedia Powszechna, t. 3, s. 537-538.
46. Dzieje i kultura Polski południowo-wschodniej przed X wiekiem, Rzeszów, ss. 15 (powielane).
47. Kopalnie sprzed 4000 lat, „Świat i Ludzie” (tygodniowy dodatek „Gazety Robotniczej”, Wrocław) nr 45, s. 3.
48. Odkrycia archeologiczne na Ziemiach Odzyskanych, „Głos Tygodnia” (tygodniowy dodatek „Głosu Koszalińskiego”, Koszalin), nr 23, s. 4.
49. Odkrycia archeologiczne na Ziemiach Zachodnich, „Świat i Ludzie” (tygodniowy dodatek „Gazety Robotniczej”, Wrocław), nr 26, s. 2.
50. Odkrycia archeologiczne na Ziemiach Zachodnich, „Trybuna Tygodnia” (tygodniowy dodatek „Trybuny Robotniczej”, Katowice), nr 24, s. 3.
51. Sprawozdanie z badań wykopaliskowych 1963 r. w Chodliku, pow. Opole Lubelskie, „Sprawozdania Lubelskiego Ośrodka Archeologicznego”, R. 5, s. 1-3 (powielane).
52. Sprzed 4 tysięcy lat, „Słowo Tygodnia” (tygodniowy dodatek „Słowa Ludu”, Kielce), nr 31, s. 2, ryc.

1964

53. Archeologia na Lubelszczyźnie w XX-leciu Polski Ludowej, „Z otchłani wieków”, R. 30, s. 80-84.
54. Kiedy powstało państwo polskie?, „Wiedza i Życie”, nr 5, s. 195-199.
55. Początki rolnictwa na ziemiach polskich do V w. n.e., [w:] Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa, t. 1, s. 31-119.
56. Sprawozdanie z badań 1964 r. na grodzisku w Chodliku na stan. 1., „Sprawozdania Lubelskiego Ośrodka Archeologicznego”, R. 6, s. 1-4 (powielane) (współ z Stanisławą Hoczyk).
57. Sprawozdanie z badań Pracowni Archeologicznej ZNiPEB IHKM PAN w Lublinie w roku 1964 na terenie Chodlika-Podlesia, pow. Opole Lubelskie, „Sprawozdania Lubelskiego Ośrodka Archeologicznego”, R. 6, s. 4-6 (powielane) (współ z Stanisławą Hoczyk).

1965

58. Archeologia o początkach Lublina. Dzieje Lublina. Próba syntezy, Lublin, t. 1, s. 24-29.

1966

59. Chodlik, [w:] J. Filip, Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas, Prag, t. I, s. 229.
60. Chronologia kultury trzcinieckiej, „Archeologia Polski”, t. 10, s. 529-536, ryc.
61. Lublin i Lubelszczyzna przed Mieszkiem, „Kurier Lubelski” (Lublin), nr 130, s. 3.
62. Miejsce polskiej archeologii w świecie, „Kurier Lubelski” (Lublin), nr 130, s. 3.
63. Najstarszy Lublin, „Sztandar Ludu” (Lublin), nr 128, s. 4.
64. Najstarszy Lublin, „Sztandar Ludu” (Lublin), nr 129, s. 4.

65. Najstarszy Lublin, „Sztandar Ludu” (Lublin), nr 130, s. 4.
66. Tajemnice ziemi. Osadnictwo wczesnośredniowiecznej Lubelszczyzny, „Kamena” (Lublin), R. 33, nr 11, s. 5, 11.
67. Walny Zjazd Polskiego Towarzystwa Archeologicznego w Lublinie, „Kultura i Życie” (Lublin), R. 15, nr 20, s. 1.
68. Z zagadnień kultury wczesnego wczesnośredniowiecza południowej Polski. Uwagi dyskusyjne, „Rocznik Lubelski”, R. 9, s. 9-59.

1967

69. Jubileusz a historia Lublina, czyli harmonogram prac budowlanych przeciw zabytkom przeszłości, „Kurier Lubelski” (Lublin), nr 154, s. 3.
70. Najdawniejsze dzieje ziem polskich, [w:] Wielka Encyklopedia Powszechna, t. 9, s. 20-22.
(Przedruk hasła: Polska) Polska. Wielka Encyklopedia Powszechna, Warszawa 1967, s. 20-22.
71. Spór między historykiem a archeologiem (o metrykę Lublina), „Kamena” (Lublin), R. 34, nr 3, s. 1, 5.

1968

72. Niektóre zagadnienia osadnictwa neolitycznego na ziemiach polskich, [w:] Studia z dziejów osadnictwa, t. 6, s. 7-28.
73. W sprawie problematyki badań nad początkami organizacji państwowych na ziemiach Polski, „Acta Archaeologica Lodziensia”, nr 17, s. 37-48.
74. Zagadnienie ciągłości osadniczej, kulturowej i etnicznej w międzyrzeczu Odry — Dniepru od II okresu epoki brązu do VI/VII wieku n.e., [w:] I Międzynarodowy Kongres Archeologii Słowiańskiej, t. 1, s. 215-240.

1969

75. Kultury środkowowschodniej Europy w starszej i środkowej epoce brązu (XVI-XII stulecie p.n.e.), „Studia i Materiały Lubelskie”, t. 4, s. 7-54.
76. Trzciniec-Kultur, [w:] J. Filip, Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas, Prag, t. II, s. 1496-1497.
77. Trzciniec- und Lausitzer-Kultur, [w:] Beiträge zur Lausitzer Kultur, „Arbeits- und Forschungsberichte zur Sächsischen Bodenkmalpflege”, z. 7, s. 71-87.

1970

78. Chodlik, cz. 1: Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy, [w:], Biblioteka Archeologiczna Polskiego Towarzystwa Archeologicznego, Wrocław—Warszawa—Kraków, t. 21, ss. 140, 54 ryc., 82 tabl.
Rec.: Burek K., „Więź”, nr 10: 1971, s. 153-156; Mańkowski Z., „Kamena” (Lublin), nr 6: 1971, s. 10; Myśliński K., „Roczniki Historyczne”, t. 38: 1972, s. 146-150; Parczewski M., „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 25: 1973, s. 353-359.
79. Polesie (pod względem archeologicznym), [w:] Słownik Starożytności Słowiańskich, t. 4, cz. 1, s. 184-185.
80. Über die Anfänge der slawischen handwerklichen Keramik, [w:] I Międzynarodowy Kongres Archeologii Słowiańskiej, t. 3, s. 245-248.

1971

81. Badania starszej epoki brązu w Polsce, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna”, nr 18, s. 253-260.

82. Problem etnogenezy Słowian w świetle archeologii we współczesnej nauce polskiej, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 23, s. 417-422.

83. Zagadnienia fazy łódzkiej (przejściowej fazy między kulturą trzciniecką a wschodnią kulturą łużycką), „Archeologia Polski”, t. 16, s. 151-166, 12 ryc.

1972

84. Jak naprawdę powstało państwo polskie, „Z otchłani wieków”, R. 38, s. 2-7.

1973

85. Siedlungen und Burgen des 6. bis 9. Jahrhunderts in Chodlik, Wojew. Lublin, [w:] Berichte über den II. Internationalen Kongress für Slawische Archäologie, Berlin, t. 3, s. 307-312.

86. Z pradziejów ziemi dolnośląskiej, Wrocław, ss. 87, ryc. (współ z Tadeuszem Kaletynem).

GŁOSY W DYSKUSJI

Pierwsza Sesja Archeologiczna Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 5 V - 8 V 1955, Warszawa—Wrocław 1957, s. 80-81, 112-113, 153-154, 284-286.

IX Powszechny Zjazd Historyków Polskich w Warszawie. Historia kultury średniowiecznej w Polsce, t. 2, Warszawa 1964, s. 104-117.

I Międzynarodowy Kongres Archeologii Słowiańskiej, Warszawa 14-18 IX 1965, t. 1, Wrocław—Warszawa—Kraków 1968, s. 324-331, t. 2, Wrocław—Warszawa—Kraków 1969, s. 35-37.

The Polish-Soviet Symposium on Baltic-Slavonic Relations Held at Białystok (20-23 IX 1965), [w:] Acta baltica-slavica, t. 6, Białystok 1969, s. 253-255.

Konferencja problemowa na temat zagospodarowania woj. lubelskiego dla celów turystyki i wypoczynku, Lublin 1967, r., [w:] Materiały z Konferencji zorganizowanej przez Stowarzyszenie Architektów Polskich i Towarzystwo Urbanistów Polskich, Lublin 1968, s. 164-167.

X Powszechny Zjazd Historyków Polskich w Lublinie 9-13 września 1969 r., [w:] Pamiętnik ... Referaty i Dyskusje, t. 3, Sekc. II: Historia średniowieczna, Warszawa 1971, s. 226, 253-256.

REDAKTOR:

Biblioteka Archeologiczna Polskiego Towarzystwa Archeologicznego, Warszawa, od 1968 r.

(1) Gardawski A., Chodlik, cz. I: Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy, Wrocław—Warszawa—Kraków, 1970.

(2) Alfawicka S., Ceramika malowana okresu halsztackiego w Polsce, Wrocław—Warszawa—Kraków, 1970.

CZŁONEK RADY REDAKCYJNEJ:

„Materiały Archeologiczne”, Kraków, od 1961 r.

„Materiały Archeologiczne Nowej Huty”, Kraków, od 1968 r.

CZŁONEK KOMITETU REDAKCYJNEGO:

„Studia i Materiały Lubelskie”, Lublin od 1962 r.

Leszek Gajewski